

ВІД СПРЯМОВАНОЇ НА
ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ДО ОСОБИСТІНО-
ОРІЄНТОВАНОЇ ПРАКТИКИ – РЕСУРС
ЯКІСНОГО ОНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ
СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Приходько Володимир¹, Шевяков Олександр², Майкова Тетяна¹

¹Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

²Дніпровський гуманітарний університет

DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-037

Annotations

Introduction and purpose of the study. The article is devoted to improving the system of long-term training of athletes in sports. After all, there is a need to assess the effectiveness of the direction of the system, even qualitatively built, like football in Germany, but focused solely on taking into account the individual qualities of an athlete. **The hypothesis** lies in the scientific prediction of the possibility of significantly improving the quality of multi-year sports training by contributing to the formation of an athlete as a sports subject.

Objective: to determine the general direction of the long-term process of sports training, using the potential of an athlete, mainly as a person capable of managing their own development.

Material and methods. The methods of theoretical research were used: the study of literature and materials from the Internet, abstraction, analysis and synthesis, induction and deduction, idealization and generalization.

Results. The article proved that since the end of the 1990s, the theory of sports has been a widespread erroneous understanding that in the course of many years of preparation, relations in the trainer-athlete system are only subject-objective in nature. This means that success and failure in competitions depend almost exclusively on the coach. In fact, this is not true, because the athlete himself during the acquisition of skill, acts as a subject who increasingly determines the result of the competition. The article is devoted to the justification of improving the quality of the system of training athletes in the direction of ensuring their personal development. The macro-pedagogical approach to the reform of sports in Ukraine and the socio-psychological mechanism of its implementation were used. The possibility of a significant improvement in the quality of many years of sports training in sports through the promotion of the development of sports activities of the athlete's face has been outlined. The general orientation of the long-term process of sports training is determined using personal potential to manage the development of the athlete's personality.

Keywords: sports training, a subject of sports activity, personal development, personal potential, sports reform, macro-pedagogical approach.

Анотація

Вступ і мета дослідження. Стаття присвячена вдосконаленню системи багаторічної підготовки спортсменів у видах спорту. Адже існує потреба оцінки ефективності спрямування системи, навіть якісно розбудованої, як футбол у Німеччині, але орієнтованої виключно на врахуванні індивідуальних якостей атлета. **Гіпотеза** дослідження полягає у науковому передбаченні можливості суттєвого покращення якості багаторічної спортивної підготовки за рахунок сприяння становленню атлета як суб'єкта спортивної діяльності.

Мета дослідження: визначити загальну спрямованість багаторічного процесу спортивної підготовки, використовуючи потенціал атлета, головним чином як особистості, здатної до управління власним розвитком.

Матеріал і методи. Були використані методи теоретичного дослідження: вивчення літератури і матеріалів з Інтернету, абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, ідеалізація та узагальнення.

Результати: у статті доведено, що з кінця 1990-х років у теорії спорту було поширеним помилкове розуміння, що у процесі багаторічної підготовки відносини у системі «тренер-спортсмен» носять усього лише суб'єкт-об'єктний характер. Це означає, що успіхи і невдачі у змаганнях залежать чи не виключно від тренера. Насправді це не відповідає дійсності, адже сам спортсмен під час набування майстерності, виступає суб'єктом, який усе в більшій мірі визначає результат змагань. Стаття присвячена обґрунтуванню вдосконалення якості системи підготовки спортсменів у напрямку забезпечення їхнього особистісного розвитку. Використано макропедагогічний підхід до реформи спорту в Україні та соціально-психологічний механізм її реалізації. Намічено можливість суттєвого покращення якості багаторічної спортивної підготовки у видах спорту через сприяння становленню спортивної діяльності особи атлета. Визначено загальну спрямованість багаторічного процесу спортивної підготовки з використанням особистого потенціалу для управління розвитком особи атлета.

Ключові слова: спортивна підготовка, суб'єкт спортивної діяльності, особистісний розвиток, особистий потенціал, реформа спорту, макропедагогічний підхід.

Анотація

Введение и цель исследования. Статья посвящена совершенствованию системы многолетней подготовки спортсменов в видах спорта. Ведь существует потребность оценки эффективности направления системы, даже качественно построенной, как футбол в Германии, но ориентированной исключительно на учет индивидуальных качеств атлета. Гипотеза исследования заключается в научном предвидении возможности существенного улучшения качества многолетней спортивной подготовки за счет содействия становлению атлета как субъекта спортивной деятельности.

Цель исследования: определить общую направленность многолетнего процесса спортивной подготовки, используя потенциал атлета, главным образом как личности, способной к управлению собственным развитием.

Материал и методы. Были использованы методы теоретического исследования: изучение литературы и материалов из Интернета, абстрагирование, анализ и синтез, индукция и дедукция, идеализация и обобщение.

Результаты. В статье доказано, что с конца 1990-х годов в теории спорта было распространено ошибочное понимание, что в процессе многолетней подготовки отношения в системе «тренер-спортсмен» носят всего лишь субъект-объектный характер. Это означает, что успехи и неудачи в соревнованиях зависят едва ли не исключительно от тренера. На самом деле это не соответствует действительности, ведь сам спортсмен во время приобретения мастерства, выступает субъектом, который все в большей степени определяет результат соревнований. Статья посвящена обоснованию совершенствования качества системы подготовки спортсменов в направлении обеспечения их личностного развития. Используются макропедагогический подход к реформе спорта в Украине и социально-психологический механизм ее реализации. Намечена возможность существенного улучшения качества многолетней спортивной подготовки в видах спорта через содействие становлению спортивной деятельности атлета. Определена общая направленность многолетнего процесса спортивной подготовки с использованием личного потенциала для управления развитием личности спортсмена.

Ключевые слова: спортивная подготовка, субъект спортивной деятельности, личностное развитие, личный потенциал, реформа спорта, макропедагогический подход.

Вступ. Одна з ключових проблем вітчизняної теорії та практики підготовки спортсменів полягає в тому, що останнім часом неприпустимо слабо залучаються і використовуються напра-

цювання сучасної педагогічної і психологічної наук. Такому стану справ негативно посприяла, як з часом стало очевидним, та обставина, що відповідно до клопотання частини науковців По-

становою президії ВАК України № 21-06/4 від 11.05.2005 р., було затверджено Паспорт спеціальності 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт як цілком відокремленої від суміжних галузей

наукових досліджень. Так, у формулі спеціальності і закріплених напрямках досліджень навіть відсутні посилання на педагогічні аспекти спортивної підготовки. Ми неодноразово звертали увагу у ряді статей на об'єктивно існуючі загрози, які пов'язані із цією обставиною (Приходько, 2011, 2016).

Внаслідок закладеного відособлення, що неминує і послідовно відбувалось, приміром, не були почуті пропозиції щодо залучення макропедагогічного підходу до реформи сфери спорту в Україні (Приходько, 2014), а сама реформа до сих пір так і не відбулась. Адже не сформована і несприйнята працівниками спорту стратегія і методична база назрілих змін, а отже не підготовлені якісні кадри реформаторів як у центрі, так і в областях.

При цьому, розглядаємо реформу спорту як якісні зміни у системі багаторічної підготовки, у задіяних пріоритетних формах і методах навчально-тренувального процесу, коли, поширюючи підготовлені наукові рекомендації, накопичений позитивний досвід і енергійно залучаючи найбільш прогресивне з напрацьованого за кордоном, спортивні організації України під впливом ефективного управління сферою спорту набуватимуть рис кращих сучасних спортивних організацій світу, будуть успішними і конкурентоспроможними в умовах розбудованої ринкової економіки (Есентаев, 2016; Казиков, 2004; Платонов із співавт., 2009; Приходько, 2014).

Споглядальне ставлення до існуючих напрацювань в сфері педагогіки і психології, поза сумнівом, стримує подальший розвиток спорту, не дозволяє у повній мірі використовувати навіть ті важливі науково-методичні напрацювання, що накопичені у ході досліджень із вдосконалення власне тренувального процесу.

Гіпотеза дослідження по-

лягає у науковому передбаченні можливості суттєвого покращення якості багаторічної спортивної підготовки за рахунок сприяння становленню атлета як суб'єкта спортивної діяльності.

Мета дослідження: визначити загальну спрямованість багаторічного процесу спортивної підготовки, активно і творчо використовуючи потенціал атлета як особистості, здатної до управління власним розвитком.

Матеріал і методи. Були використані методи теоретичного дослідження: вивчення літератури і матеріалів з Інтернету, абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, ідеалізація та узагальнення.

Організація дослідження. Дослідження проведене як теоретична робота і спирається на використання дослідницької літератури, воно присвячене вдосконаленню спрямованості багаторічного процесу спортивної підготовки, якісно більш повного використання потенціалу особистісно-орієнтованої спортивної підготовки.

Результати дослідження. Виходили з того, що загальносприйнятим є розуміння процесу становлення атлета через зміст і послідовність етапів багаторічної підготовки спортсменів (Платонов, 2014). При цьому, поза усяким сумнівом, стартовою умовою його успішності на перших етапах виступають достатньо повні уявлення про модель сучасного успішного дорослого представника з відповідного виду спорту. Зміст такої моделі, котра на два-три олімпійські цикли виступає орієнтиром того, якими саме якостями має відрізнитись атлет, здатний претендувати на медальний успіх на чемпіонатах Європи, світу і Олімпійських ігор, визначає на початках спрямованість навчально-виховного процесу. На цю модель має орієнтуватись якісно підготовлений і освічений тренер, який знає особливості

учня як індивіда, починаючи від етапу початкової підготовки.

Вдалим прикладом реалізації макропедагогічного підходу, який сприяє цілеспрямованій і погодженій між різними клубами і фахівцями практиці багаторічної підготовки слугує напрацювання Німецької футбольної спілки (DFB). Важливою умовою досягнення результату вважається правильна постановка довгострокових цілей з урахуванням як власне DFB, так і особи спортсмена. У 2007 р. DFB поставила три такі визначальні цілі:

1. Лідерство Німеччини в світовому футболі. Маються на увазі зайняті високі місця клубів і завоювання збірними титулів на чемпіонатах Європи, світу і Олімпійських іграх.

2. Привабливість футболу. Відчуття радості на футбольному полі, отримуване від гри, починаючи з початківців і аж до професійних «топових» гравців.

3. Мотивація до руху впродовж всього життя. Виражена оздоровча функція, а саме використання спорту протягом всього життя і стеження за своїм здоров'ям.

Слідом за цілями DFB виділила також три основні способи їх досягнення:

1. Розвиток особистості: тобто, існує потреба готувати футболістів не тільки до спорту, але й до життя. Розвивати психологічну впевненість у собі, повагу і толерантність по відношенню до суперника, тренера, судді і до всіх людей взагалі.

2. Індивідуальний розвиток атлета, а саме: інтенсивний особистісний інтерес тренера до особи кожного футболіста. Інтенсивний і всебічний супровід гравців не тільки на футбольному полі. У тренувальній програмі – розподіл фізичних і психологічних навантажень, виходячи виключно з індивідуальних особливостей гравців.

3. Ключова роль тренера: він має передавати гравцям моти-

вацію і радість від гри в футбол. Планування вимогливого, з розрахунком на результат від футболістів і команди, навчально-тренувального процесу. Тренер має бути прикладом і авторитетом для гравців на футбольному полі і за його межами.

Для того, щоб спільно досягати успіху, з початку 2000-х встановлено, що всі дитячо-юнацькі тренери в німецькому футболі повинні дотримуватися схожих поглядів на розвиток гри в цілому. Визначена ігрова філософія DFB базується на обґрунтованих прогнозах на майбутнє, на тренди в міжнародному футболі і базові принципи німецького футболу. Командний футбол, на думку авторів концепції, складається з таких елементів: загальної для Німеччини «ігрової філософії» і команди з особистостями всередині неї, які є носіями філософії. Все це разом спирається відразу на чотири принципи, за якими має будуватися гра кожної німецької команди:

1. Техніка під тиском суперника, яка передбачає наступне:

- концентруватись на ідеальній базовій техніці всіх гравців (володіння м'ячем, дриблінг, гра в пас);

- навіть на маленькій ділянці простору завдяки технічній грі під тиском створювати небезпечні моменти;

- завдяки ідеальній базовій техніці підвищувати майстерність усіх футболістів команди.

2. Готовність, яка вимагає наступне:

- потрібно завжди і повністю бути готовим фізично, бо тільки тоді можливо поліпшити наші виступи;

- у гравців мають бути сформовані фізичні можливості для того, щоб грати у високому темпі на всіх позиціях під час усього поєдинку;

- гравці на всіх позиціях мають відповідати кондиційним вимогам найвищого рівня.

3. Тактична концепція:

- дотримуватись чіткої і усвідомленої тренерами і гравцями «ігрової філософії»;

- у команди є ігрова система з чіткими завданнями для кожної позиції, групи гравців і для всієї команди;

- ми (команда) управляємо грою і в атаці, і в обороні;

- ми націлені на атакуючий футбол;

- ми хочемо грати привабливо, але в першу чергу націлені на результат.

4. Прагнення до перемоги:

- ми (команда) ніколи не здаємося і боремося до фінального свистка;

- ми демонструємо пристрасть;

- ми показуємо супернику свої сильні сторони;

- навіть в екстремальних ситуаціях ми не втрачаємо контроль, а сконцентровано і дисципліновано досягаємо успіху.

Але якими б не були гучні слова концепції про ігрову філософію, без чіткої організації процесу навчання успіх сам по собі неможливий. У дитячо-юнацькому футболі Німеччини така організація визначена і створена. Для того, щоб зрозуміти, як побудована система дитячого футболу в Німеччині, потрібно зауважити, що DFB виділяє для себе сім ступенів (етапів) розвитку футболіста, виходячи з особливостей виду спорту.

1. Широке навчання рухам (3-6 років, Bambini – U7). Передбачає рухливість і різнобічні ігри в дитячому садочку, клубі або школі.

2. Навчання техніко-тактичній різнобічності (7-10 років, F-юніори та E-юніори - U8-U11). Різнобічні заняття спортом і гра у футбол в клубі або в школі.

3. Спеціальне футбольне базове тренування (11-14 років, D-юніори і C-юніори – U12-U15). Тренувальні центри, програма DFB з розвитку талантів, юнацький клубний футбол.

4. Початок спеціалізованих тренувань (15-18 років, B-юніори і A-юніори – U16-U19). Тренувальні центри / елітні футбольні школи, юніорські національні збірні (U15, U16, U17, U18), розвиток талантів у ліцензованих клубах.

5. Перехідні тренування з правильним, науково-обґрунтованим навантаженням (17-20 років, перспективні футболісти). Ліцензовані клуби, національні збірні (U19, U20, U21), вищий аматорський рівень.

6. Удосконалення (21-29 років, провідні гравці). Бундеслига, 2 і 3 ліги, міжнародні клубні турніри.

7. Стабілізація гри (провідні гравці). Національна збірна.

Крім того, до вказаних ступенів розвитку футболіста, який від його початку енергійно спрямовує тренер, додається зміст рекомендованих DFB тренувальних занять. Дотримання цих рекомендацій дозволяє відносно безболісно передавати юних футболістів від одного тренера до іншого, не змінюючи загально-визначеного спрямування змісту навчально-тренувальних занять від одного етапу підготовки до іншого.

Важлива ремарка. Таким чином вибудований зміст навчально-тренувального процесу, починаючи від 3-6 років, дозволяє науково-обґрунтовувати і методичне забезпечувати систему оперативного, етапного та підсумкового контролю на різних ступенях. Такий підхід виключає свавілля у визначенні розвитку індивідууму за рахунок довільного обирання тих показників для оцінки успіхів, які тому чи іншому досліднику або тренеру видаються найбільш важливими (коли б на сукупні успіхи у поступу за вказаними DFB якостями зверталося мало уваги).

Реальна гра на результат починається лише з D-юніорів, а до цього хлопчики виступають тільки в турнірах на регіональному рівні. Чемпіонати проходять з 12

років, що само по собі показує, наскільки турботливим в Німеччині є ставлення до своїх талантів, коли не допускається форсування підготовки. Більше того, тренерам, які працюють у кожній з вікових груп, адресуються свої приписи: якими саме повинні бути тренування, на що потрібно зробити акцент і які вправи найбільше підходять дітям в тому чи іншому віці.

Одним із наріжних каменів німецької системи підготовки є мережа з 366 центрів підтримки юних футболістів (Stützpunkt), які охоплюють усю країну. У кожному з них працюють кваліфіковані тренери, центри мають відмінну інфраструктуру. Станом на серпень 2016 р. в 366 центрах працювали близько 1300 тренерів.

По суті, центри є організаціями додаткової футбольної освіти для найбільш талановитих дітей і юнаків у віці 11-17 років (частіше 11-14 років), які займаються футболом в аматорських клубах. У такий спосіб дитина 2-3 рази в тиждень тренується вдома, в своєму клубі, а ще один-два рази займається в центрі підтримки. Весь акцент у заняттях робиться на роботі з м'ячем, грі в футбол, відточуванні технічної майстерності та базових футбольних елементів: техніка плюс швидке ігрове мислення і швидке прийняття рішень щодо імпровізації на полі. Центри організують при місцевих аматорських клубах з гарною інфраструктурою, а при необхідності DFB додатково інвестує в інфраструктурний розвиток центру. Заняття в центрах є для футболістів безкоштовними.

Найбільш важливу роль у функціонуванні таких центрів відіграють земельні футбольні федерації (Landesverband), яких у структурі DFB загалом 21. У кожній земельній федерації є співробітник, який відповідає за роботу місцевої мережі центрів підтримки юних футболістів. З огляду на те, що деякі федерації

працюють на великій території, в таких федераціях координаторів може бути декілька. В цілому, в структурі DFB діють у межах 30 координаторів діяльності центрів підтримки. Крім координаторів, у місцевих федераціях є скаути, які регулярно переглядають матчі аматорських команд, шукають таланти. Втім, найчастіше скаутами виступають і самі координатори, а також тренери центрів. Постійний пошук талантів саме у центрах є найважливішою частиною німецької системи, визначено: «Жоден талант не повинен залишитися непоміченим».

Важливо відзначити, що зміст мережі центрів підтримки юних футболістів, включаючи інфраструктуру і персонал, обходиться DFB приблизно в 10 мільйонів євро на рік. DFB, яка має могутні спонсорські контракти, цілком може собі дозволити подібні витрати, які, по суті, є інвестиціями, адже окуповуються з часом завдяки перемогам національної збірної і, як наслідок, закінчуються новими контрактами зі спонсорами та партнерами.

Наступний етап підготовки має назву – центр підготовки молоді професійного клубу (Nachwuchsleistungszentrum). Коли DFB у 2007 р. поставила клубам жорстку умову, згідно з якою професійну ліцензію для виступу в першій і другій Бундеслізі можна було отримати, тільки маючи власний центр підготовки молоді, це не стало для німецьких клубів чимось незвичайним. Однак частіше в дитячих школах при клубах робота ще будувалася як у аматорів: тренер-напівпрофесіонал, а то й любитель, вечорами проводив тренування. У деяких клубів була відсутня система переходу з дитячого футболу в юнацький, а також з юнацького – у дорослий.

Практично всім клубам довелось витратитися, щоб їхні нові центри стали відповідати вимогам DFB в частині розвит-

ку інфраструктури, організації навчально-тренувального процесу, кваліфікації тренерів. Для отримання клубами професійної ліцензії їх центри повинні відповідати певним вимогам DFB, а з недавніх пір і Німецької Футбольної Ліги (DFL), яка власне і займається організацією змагань у першій і другій Бундеслізі. Перелік вимог викладено в «Статуті про ліцензування» DFB / DFL, основні з них стосуються інфраструктури, рівня тренерських кадрів, рівня організації навчально-тренувального процесу і рівня спортивного розвитку.

Центр підготовки молоді в німецькому клубі – це не звичне ДЮСШ, де діти вчаться грати в футбол. Це потужні центри формування спортивних і науково-освітніх компетентностей, які мають чудову інфраструктуру і висококваліфіковані кадри. Відтак, центри є частиною бізнесу під назвою «професійний футбол». Крім власне системи ліцензування клубів, в Німеччині існує система сертифікації центрів підготовки молоді. Залежно від рівня та відповідності вимогам DFL, центрам присвоюється «зоряний» статус – від однієї до трьох зірок.

Отже, організуючою умовою початку і поступового розгортання якісного процесу підготовки юного футболіста виступає модель бажаних і різноманітних якостей спортсмена на етапі максимальної реалізації (вона має віддзеркалюватись у свідомості тренерів, які працюють з новачками, і тренерів, яким з часом передають спортсменів у зв'язку з їхнім дорослішанням і переходом до кожної з наступних ступенів підготовки). Між тим, одним із базових процесів у ході підготовки спортсмена, окрім власне розвитку фізичних якостей і набування техніко-тактичної майстерності, має стати систематичне психолого-педагогічне забезпечення відповідними засобами впливу і супровід становлення спортсмена,

котрий дорослішає, як суб'єкта спортивної діяльності. Без цього спрямованість і зміст тренувань на прикладі цілком позитивного підходу з урахуванням якостей індивіда, який має здібності до занять футболом, запропонованого DFB, не дозволяє відбутись яскравій особистості. Спільні зусилля тренера, спортсмена, психолога та інших учасників процесу підготовки має завершувати повне розкриття спортивного таланту, що можливе лише через його становлення як суб'єкта спортивної діяльності.

Як і будь-яка діяльність, спортивна діяльність предметна. Однак предмет її своєрідний – це людина, яка займається спортом. Отже, об'єктом свідомості і волі служить перш за все її тіло, в результаті чого в спорті відбувається злиття в людині суб'єкта та об'єкта діяльності. Специфічним тут є і продукт діяльності, а саме спортивний результат, який передбачає обов'язковість змагань, де часто в екстремальних умовах спортсмен проявляє накопичений арсенал фізичних, технічних, тактичних і психічних якостей (Пуни, 1984). Уточнимо, що екстремальність – це така якісно нова для особи ситуація, адекватну і ефективну відповідь для якої спортсмен «у готовому вигляді» заздалегідь підготувати не може. Тому змушений включати мислення (не рівне з думанням, останнє представляє собою ревізію і застосування наявних знань і вмінь) і знаходити найкраще «тут і зараз» рішення про спосіб оперативних дій і ризикувати, пробуючи «з листа» його реалізувати задля перемоги.

Описаний у цілому стан суб'єкта формується по мірі переходу від одного етапу спортивної підготовки до іншого. Але якщо вести мову про «кінцевий результат» становлення суб'єкта спортивної діяльності, коли мова йде про вищу спортивну майстерність, він повинен відрізня-

тися зазначеними вище рисами. Характерною особливістю спортивної діяльності є те, що вона нерівномірно розподілена в часі і в окремі періоди спортивної підготовки і змагань за фізичними і емоційними навантаженнями, за рівнем відповідальності, за вимогами, що пред'являються до суб'єкта. Інша її особливість полягає у прагненні до спортивної досконалості, яке впливає із взаємозв'язку фізичного і психічного розвитку особистості. Саме тому суб'єктна діяльність спортсмена у більшості видів спорту, немов би спрямована тільки на вдосконалення виконання рухової програми у ситуаціях спортивної дії, згідно з принципом зворотного зв'язку, удосконалює і саму особистість (Небытова, 2007).

Стверджуємо, процес становлення суб'єкта спортивної діяльності, як загальну схему, має наступний характер. Очевидно, що на етапі початкової підготовки, а також на етапах попередньої базової підготовки та спеціалізованої базової підготовки, незалежно від віку, в якому розпочато систематичні заняття, спортсмен виступає радше об'єктом педагогічного впливу. І тільки на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень, коли в свідомості спортсмена вже поступово сформована дійсність його спортивної дисципліни як явища, що знаходиться в розвитку, – реалізується можливість набування спортсменом чітких якостей повноцінного суб'єкта.

Цю схему слід розглядати як загальний принцип, що відображає об'єктивно існуючу тенденцію становлення суб'єкта спортивної діяльності. Але насправді до викладеного неодмінно додаються і втручаються в процес придбання суб'єктності ще й особливості обраного виду спорту: адже очевидно, що, наприклад, специфіка змагань зі спортивної гімнастики та легкої атлетики, або в різних видах єдиноборств і

спортивних ігор суттєво впливає на прояви суб'єктності. До цього треба додати і неповторні особливості особи діючого спортсмена. Автор слушно відзначає: «Принципово важливим моментом є забезпечення умов, при яких період найбільшої схильності спортсмена до досягнення високих результатів (підготовлений ходом природного розвитку організму і функціональних перетворень в результаті багаторічного тренування) збігається з періодом найбільш інтенсивних і складних у фізичному, техніко-тактичному, психологічному і координаційних відносинах тренувальних навантажень. При такому збігу спортсмену вдається досягти максимально можливих результатів, а в іншому випадку вони виявляються значно нижчими» (Платонов, 2014, с. 274).

Очевидно, що тренер по мірі становлення спортивної майстерності учня, разом з іншими учасниками процесу підготовки (окремо підкреслюємо тут визначальну роль спортивного психолога), повинні сприяти все більшому придбання спортсменом стану суб'єкта. Це в повній мірі стосується не тільки етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей, але також етапу відходу зі спорту вищих досягнень, коли особистість повинна знайти і реалізувати себе у власній родині, а також у професійній діяльності та успішній кар'єрі.

В.М. Платонов, торкаючись періоду максимальної реалізації індивідуальних можливостей, зауважує: «Особлива увага повинна бути звернена на пошук резервів у сфері тактичної і психологічної підготовленості, тобто в тих сторонах майстерності, результативності в яких в значній мірі визначається досвідом спортсмена, знаннями про сильні та слабкі сторони головних суперників, що особливо важливо в єдиноборствах і спортивних іграх, проте

може стати вирішальним також в інших видах спорту, визначаючи характер тактичної і психологічної боротьби в період змагань. Необхідна ...постійна робота над формуванням найбільш ефективної моделі змагальної діяльності, що спирається насамперед на індивідуальність спортсмена, сильні сторони його підготовленості. У спортивних іграх вкрай важливо вивчити і вміло використовувати індивідуальні особливості партнерів по команді, спираючись на їх сильні сторони і згладжуючи недоліки» (Платонов, 2014, с. 275).

Розкрити становлення особистості спортсмена як суб'єкта спортивної діяльності, розглянути в цілісному розвитку її різні особливості і прояви (комунікативні, емоційно-вольові та ін.), взяті в їх взаємному зв'язку і взаємній обумовленості, разом з найбільш важливими об'єктивними характеристиками життєдіяльності взагалі, дозволяє діяльнісний підхід. Особистість спортсмена в рамках даного підходу проявляється як цілісне утворення, відображає соціальну сутність суб'єкта спортивної діяльності і тих, що виникають у цьому специфічному процесі, міжособистісних відносинах. Зауважимо, що спортсмен – це соціальний індивід, в якому, що вкрай бажано, мають поєднуватись риси, суспільно значущі з максимально розкритими індивідуально-неповторними якостями. Реалізуючи всі ці якості в процесі багаторічних занять спортом, особистість виступає по відношенню до явищ і предметів як суб'єкт мислення і діяльності, як джерело цілеспрямованої активності, перетворює їх у ході змагань для задоволення власних і суспільних потреб (Небитова, 2007).

Саме ця здатність спортсмена як суб'єкта активно приймати рішення, а також здійснювати свої дії в просторі та часі відповідно до зміни ситуації, яка, як зазна-

чалось, зазвичай є важкою і навіть екстремальною, свідчить про наявність того особливого виду активності, який і називається спортивною діяльністю. Тому, поперше, немає підстав розглядати спортсмена всього лише як об'єкт впливу і, по-друге, в процесі його діяльності в результаті отриманих впливів йдуть істотні, важливі для спорту зміни у психологічній структурі особистості.

Найвищу потребу особистості як суб'єкта спортивної діяльності складає задоволення її гострого бажання до успішної публічної самореалізації під час змагань, закладених природою, а також вихованих; можливостей і прагнення проявити свій потенціал. Чим вищу мету ставить спортсмен, як відповідальна особа, тим більшими мають бути ступінь активності та мобілізації можливостей. Але без прояву супутніх моториці психічних проявів під час спортивної діяльності неможливо досягти повної самореалізації можливостей особистості. При цьому саме психічні прояви потрібно розглядати як систему утворюючий фактор мобілізації функціональних ресурсів і резервів для досягнення поставленої мети. Лише через вищевказане особистість спортсмена і характеризується системністю, цілісністю і стійкістю своїх якостей (Небитова, 2007, с. 97).

Стан цілісності особистості як суб'єкта діяльності забезпечує інтеграція її емоцій, мотивів і волі. Головна роль мотивів – внутрішня мобілізація всіх необхідних здібностей, функціональних можливостей і накопиченого досвіду, спрямування їх на досягнення певних цілей і бажаних результатів спортивної діяльності. Емоції і мотиви спонукають спортсмена також до прояву властивих йому рис характеру, а воля, що реалізується через зусилля, здійснює цілеспрямовану реалізацію спортивної діяльності при використанні цих рис харак-

теру людини. Відомо, що воля служить внутрішнім джерелом діяльнісних проявів людини і регулятором її свідомої активності (за Гегелем, воля – це реалізаційна сторона мислення; отже, якщо немає власне мислення, не можна чекати і проявів волі). Основні розв'язувані завдання, які стосуються виховання волі, в тому, щоб забезпечити:

- становлення мотиваційних, інтелектуальних і моральних основ, що забезпечують вольові прояви щодо даної діяльності особистості;

- всебічний розвиток вольових якостей спортсмена, необхідних фактично в кожному виді діяльності особи (цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, самовладання і т. п.);

- формування на цій основі стрижневих рис характеру, які проявляються не тільки в умовах спортивної (змагальної) діяльності, але і в різних ситуаціях життєдіяльності взагалі (Небитова, 2007, с. 97).

Крім того, розвиток особистості спортсмена як суб'єкта діяльності не можна розглядати окремо від колективу, в якому він тренується і виступає, від системи відносин, в які він вступає тут у ході спортивної підготовки і змагань. Залежно від специфіки виду спорту (спортивної спеціалізації), а також процесу змагань взаємні відносини учасників спортивної команди можуть носити характер або співпраці, або взаємодії. При цьому визначальною умовою характеру взаємодії виступає ступінь організованості команди (в командних та ігрових видах спорту) або особливостей суперництва зі своїм противником. Відома залежність взаємодії в команді визначається також її кількісним складом. За своєю суттю цей зв'язок характеризує необхідну для спортсмена частку його участі в досягненні перемоги і є відображенням власної участі у здобутій перемозі.

Як видно, прагнення атлета до фізичної досконалості в процесі спортивної діяльності проявляється в якісних перетвореннях особистості спортсмена, його психічних здібностей, емоцій і волі; здібностей до мислення в екстремальних умовах змагальної діяльності і дія на межі людських можливостей. У процесі занять спортом молода людина, «виробляючи» сама себе і опановуючи своїми природними властивостями, має набувати також важливі соціальні якості, вчитись повноцінно жити в суспільстві поза спортом. Суб'єкта як носія свідомості і самосвідомості, на відміну від об'єкта, відрізняє здатність до саморегуляції, самореалізації згідно задумів і прагнень. Визначаючись через включення в діяльність, він до неї не може бути зведений. Адже діяльність виступає як значуща форма різноманітної активності суб'єкта, вона організовує і реалізує різні способи існування суб'єктності, це в повній мірі стосується також проявів особистості у спортивній діяльності.

Супровід як галузь практичної діяльності спортивних психологів до цих пір не дуже чітко визначений і, більш того, широко поширена точка зору, що такої галузі взагалі не існує, що завданням психологів спорту є не супровід розвитку системи діяльності, а лише психологічне забезпечення процесу занять спортом. Між іншим, розвиток сучасної психології спорту як галузі на перетині психології та спортивної діяльності виявив прогалини та протиріччя існуючих моделей розвитку особистості спортсмена. Останнє зокрема пояснює відсталість деяких країн у цьому аспекті відношення до вдосконалення систем підготовки. Дослідження наслідків обмеженої раціональності, соціальних уподобань і відсутності самоконтролю у ситуаціях розвитку особи показали, що людські риси суттєво впливають на інди-

видуальні рішення, а також – на результати діяльності. У постіндустріальну епоху як тренд демократичного суспільства необхідно виявити вплив психологічного (зокрема лідерського) потенціалу діючої особи на національну гідність і самосвідомість в цілому. Спортивний лідер – це людина, яка бажає не тільки знайти себе у житті, але й реалізувати себе у ньому: повністю, до кінця задіявши наявний внутрішній потенціал. Відтак, існує проблема стосовно психологічного забезпечення розвитку соціотехнічних систем діяльності і, перш за все, в системі спорту вищих досягнень.

Початковим положенням розв'язання проблеми є розуміння психології як науково-практичної дисципліни, об'єктом якої є система «людина (група людей) – засіб діяльності – предмет діяльності – навколишнє середовище» (соціотехнічна система), а предметом – комплекс характеристик і закономірності діяльності людини в її взаємодії з іншими компонентами системи праці (Sheviakov, Blynova, Holovkova, 2018).

Власне наукова складова професійної психології спорту полягає у вивченні цих характеристик і закономірностей. Практична ж складова полягає у виконанні діагностичних, експертних та інших робіт, що мають на меті досягнення необхідної ефективності діяльності спортсмена в соціотехнічній системі шляхом узгодження властивостей неживих компонентів системи з практичними властивостями людини, а також за рахунок розробки і застосування способів формування і підтримки цих властивостей на необхідному рівні.

Соціотехнічна система діяльності – це цілеспрямована система «людина (або група людей) – засіб діяльності (користування) – предмет діяльності – навколишнє середовище». Треба зауважити, що соціотехнічна система не

обов'язково система «людина – машина» і до неї не зведена. Засобом діяльності може бути будь-який матеріальний або інформаційний об'єкт (інструмент), а предметом діяльності (дії), крім того, може бути і будь-який суб'єкт (наприклад, спортсмен у період його становлення, а також спортивний менеджер, тренер).

Підґрунтям, на якому розроблені теоретичні засади психологічного забезпечення, що викладаються нижче, є психофізіологічна теорія функціональних систем і психологічна теорія діяльності (Шевяков, 2018, с.112). Фізіологічна теорія діяльності досить добре відома і спортсменам, і психологам. Нещодавно зроблено узагальнення всіх напрацювань у галузі прикладних аспектів психологічної теорії діяльності і розвинуто її як системно-структурну теорію діяльності. З'єднано психофізіологічну теорію функціональних систем з психологічною теорією діяльності і показано можливості використання такої «загальної» теорії діяльності для вирішення завдань психологічного забезпечення спортивної діяльності (Шевяков, Ковтун, 2018, с. 35).

Основоположним для побудови загальної теорії діяльності є аксіоматично сприйняте розуміння суті життєдіяльності людини. Отже, життєдіяльність – це процес самореалізації закладеного в людині природою її життєвого потенціалу, що розвивається після народження; цей процес включає психофізіологічні функції і «надбіологічну» діяльність у внутрішній (психічній) і зовнішній (матеріальній і соціальній) сферах.

Діяльністю є вид життєдіяльності, специфічною межею якої є спрямованість на досягнення визначеної, усвідомлюваної людиною мети. Спортсмен (це ж стосується фахівця) проявляє себе в діяльності як особистість, володіє свідомістю, волею, здатен до цілепокладання і бере на себе

відповідальність за наслідки своїх зусиль.

Життєвий потенціал – це внутрішньо-властива людині основа її активності. Слід розрізняти базовий і діяльнісний потенціали. Базовий потенціал формується як деяка загальна, неспецифічна функціональна система організму з елементів анатомо-фізіологічної і психічної сфер людини. Вона проявляє себе в певному потенціалі фізичного здоров'я людини, в її психологічній само ефективності і адекватній або неадекватній соціалізації в даному культурному середовищі. Натомість діяльнісний потенціал формується як специфічна функціональна система, необхідна для здійснення певного виду професійної, навчальної, побутової й іншої діяльності в тій або іншій сфері життя (нас перед за все цікавить спортивна, але це також трудова, сімейна, суспільна і т. д. сфера).

Взагалі ж будь-який з розглянутих видів потенціалу може бути статусним і ситуаційним. Статусний потенціал – це стійка освіта і підготовка, які поєднують професійне-важливі якості (компетентності), добре сформовані навички виконання діяльності, стабільний стан здоров'я. Ситуаційний потенціал – це стан нестійкий, такий, що змінюється при певних обставинах спортивної боротьби впродовж сезону (наприклад, роботоздатність, обумовлена функціональним станом організму або кон'юнктурною мотивацією у змаганнях).

Функціональна система – це одиниця інтеграційної діяльності, що є динамічною організацією анатомо-фізіолого-психологічних утворень і процесів, що вибірково об'єднуються для досягнення результату. Разом із функціональною системою поведінкового рівня в організмі формуються аналогічні за структурою системи для виконання окремих завдань: адаптаційно-гомеостатичного регулювання організму, окремих органів

і фізіологічних систем згідно вимог спортивної діяльності, що підготовляється і здійснюється.

Функціональна система діяльності, як вона розглядається в теорії діяльності – це складніше утворення, аніж модель поведінкового акту. Вона включає не лише поведінкові (діяльнісні) функції, але й функції енергопластичного (фізіолого-біохімічного) забезпечення цілеспрямованої діяльності і функції адаптації організму до зовнішніх умов. Повна функціональна система діяльності є, по суті, соціотехнічною системою, оскільки в неї входить не тільки спортсмен і залучені фахівці, але предмет діяльності, засіб діяльності і зовнішнє середовище. Власне людська частина функціональної системи діяльності включає п'ять поданих нижче підсистем.

Операціональна підсистема безпосередньо вирішує завдання діяльності, тобто на основі домінуючого мотиву у спортсмена як лідера формується мета, аналізуються умови, від яких може залежати досягнення мети (спортивного результату). З урахуванням результату аналізу обирається і актуалізується (тобто, втілюється) відповідна програма (навички, використаний раніше спосіб, уявлення про досягнення мети в подібних умовах).

Якщо такого способу немає, то шляхом розумової роботи, власне мислення як такого, формується новий спосіб – програма даної, конкретної діяльності. Потім ухвалюється рішення (усвідомлене внутрішнє санкціонування про «запуск» діяльності). Після цього здійснюється сам процес діяльності з його поточним коректуванням на основі рефлексії подій через аналіз інформації, що поступає по каналу зворотного зв'язку.

Підсистеми психологічного забезпечення й адаптаційно-гомеостатичної регуляції працюють навпаки, остання без свідомого

цілепокладання і взагалі, за рідкісними виключеннями, без відзеркалення в свідомості.

Підсистема інтегральної регуляції забезпечує узгоджену роботу всіх підсистем на двох рівнях: не усвідомлюваному (нейрогуморальна регуляція фізіологічних і психофізіологічних функцій) і на усвідомленому – мотиваційно-ціннісна, ментальна і вольова регуляція діяльності. Підсистема спонтанної психічної активності містить процеси, що можуть проходити разом з цілеспрямованими процесами в операціональній підсистемі.

Мікроструктура цієї системи є глибшою організацією операціональної підсистеми діяльності на рівні циклів, дій і алгоритмів їх реалізації. На цьому рівні в процесі формування діяльнісного потенціалу спортсмена-лідера відбувається утворення різних за психологічним або психофізіологічним змістом операціональних структур. З них формуються окремі психологічні операції. Далі виникає функціональна система діяльності. Вона виступає таким собі «скелетом», на якому нарощуються різні, потрібні тут і зараз, діяльності. Кожен блок характеризується певними групами властивостей лідера і всіх інших компонентів системи діяльності.

Операціональний компонент є функціональною системою, утвореною з технологічних операцій і власне людських складових - дій.

Пропонована методологія має таке обмеження: вона розповсюджується тільки на ті види діяльності, які пов'язані з використанням зовнішніх по відношенню до спортсмена (як фахівця) засобів діяльності. Крім того, змінюється логіка контролю за набуванням особистістю якостей відповідального, діючого і впевненого у своїх силах суб'єкта: головним механізмом виступає постійний самоконтроль за схемою: мета – здобутий результат.

Таким чином, суб'єкт спор-

тивної діяльності, якому притаманні усі зазначені вище процеси, виступає неодмінною умовою досягнення даною особистістю максимальних можливих для неї змагальних результатів.

Проведене нами експериментальне дослідження із залученням до опитування Заслужених тренерів України, які працюють у спеціалізованих закладах вищої освіти (Приходько, 2018), поза сумнівом, підтвердило головне. На етапі спеціалізованої базової підготовки роль тренера у досягненні атлетом змагального результату була оцінена всіма експертами середньою арифметичною у 75,6%, а роль спортсмена – у 24,4%. На етапі підготовки до найвищих досягнень роль тренера оцінена у 63,9%, а роль спортсмена вже є помітно більшою і оцінена у 36,1%. На етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей роль тренера оцінена у 53,3%, а роль спортсмена ще більше зростає – до 46,7%. Нарешті, на етапі збереження вищої спортивної майстерності оцінка така: роль тренера у змагальному результаті 47,8%, а роль спортсмена є навіть суттєво більшою – 52,2%.

Обговорення результатів
Наприкінці 1990-х і на початку 2000-х років у теорії спорту було поширене бачення, що у процесі багаторічної підготовки відносини у системі «тренер-спортсмен» носять усього лише суб'єкт-об'єктний характер (Келлер, Платонов, 1993). Це означає, як успіхи, так і невдачі у змаганнях залежать чи не виключно від тренера, але не від спортсмена. Насправді це не відповідає дійсності, адже сам спортсмен під час набування ним майстерності, виступає суб'єктом, який все в більшій мірі визначає результат змагань.

Стаття присвячена вдосконаленню якості системи підготовки спортсменів у напрямку забезпечення їх особистісного розви-

тку. Використаний макропедагогічний підхід до реформи спорту та описаний соціально-психологічний механізм її реалізації. Передбачено можливість суттєвого покращення якості багаторічної спортивної підготовки за рахунок сприяння становленню спортивної діяльності особи атлета. Визначено загальну спрямованість багаторічного процесу спортивної підготовки з використанням особистого потенціалу для управління розвитком особи атлета. Теоретичне дослідження було підтвержене експертним опитуванням кваліфікованих тренерів. Підтверджений кількісною оцінкою феномен, що виражає тенденцію збільшення ролі спортсмена як суб'єкта із зростанням майстерності в досягненні змагального результату. Усі 100% опитаних Заслужених тренерів України погодились, що окрім тренера, ще й сам діючий спортсмен безпосередньо несе частину відповідальності за змагальний результат. 100% тренерів зауважили також, що від етапу початкової підготовки, до етапів максимальної реалізації індивідуальних можливостей і збереження вищої спортивної майстерності роль самого спортсмена у досягненні високого змагального результату постійно і лінійно зростає.

Висновки

Дослідження підтвердило гіпотезу, що існує можливість покращення якості системи багаторічної спортивної підготовки за рахунок налаштування підготовки на сприяння становленню спортивної діяльності і більш повного розкриття потенціалу особи самого діяльного і відповідального за змагальний результат атлета.

Результати теоретичного дослідження підтверджені отриманою нами кількісною оцінкою феномену, що виражає тенденцію збільшення ролі спортсмена-суб'єкта, по мірі зростання його майстерності, в досягненні змагального результату. Якщо на

етапі спеціалізованої базової підготовки вклад тренера і спортсмена у здобутий результат оцінений експертами у 75,6% та 24,4%, то на етапі збереження вищої спортивної майстерності вже відповідно у 47,8% і 52,2%. Тобто, роль спортсмена у результаті помітно вища вклада тренера.

Дослідження переконливо довело об'єктивно існуючу потребу доповнення підготовки, спрямованої на індивідуальність, особистісно-орієнтованою спортивною підготовкою. Адже немає підстав вважати спортсмена лише об'єктом на подальших етапах багаторічного процесу спортивної підготовки, а по мірі переходу на кожний наступний етап підготовки відповідальність спортсмена, як суб'єкта, за здобутий змагальний результат постійно збільшується. Це має бути враховане, по-перше, федераціями у розбудові організаційної структури системи підготовки у кожному з видів спорту. По-друге, у професійній підготовці спортивних тренерів. І, по-третє, використане менеджерами спорту у ході подальшого вдосконалення системи підготовки спортсменів.

Запропоновано методологію моделювання психологічного супроводу спортивної підготовки як ресурсу її якісного покращення. Сутність методології в особистісно-орієнтованій підготовці полягає у наступному:

- опора у спрямованості та змісті супроводу на загально-теоретичну модель спортивної діяльності (основні виділені характеристики такої моделі подані вище);

- психологічний супровід, як і будь-який інший супровід, є процесом ітераційним: від загальної ідеї, через одне або декілька проміжних, орієнтованих рішень до розв'язання заключного (становлення суб'єкта діяльності). Внаслідок того, що спортивна діяльність надзвичайно складна, крім методів теоретико-аналітичних під час супроводу конкретного

спортсмена повинні використовуватися також і методи експериментальні;

- психологічний супровід - процес творчий, який не повинен бути скутим жорсткими вимогами. Вимоги до спортсмена мають грати роль обмежуючих умов або початкової інформації, яку корисно врахувати фахівцю (тренеру, психологу);

- як таку, початкову інформацію, спортивний психолог, наприклад, може представити спортсмену дані, отримані раніше в процесі аналогічної підготовки іншого атлета (типові помилки або зауваження і пропозиції). Ще краще, якщо спортсмен сам в якійсь мірі «відчуває» специфіку і ускладнення власної спортивної діяльності;

- у методичному плані концептуальна складова психологічного супроводу повинна бути поєднанням прийомів інтерполяційних і екстраполяційних розумових дій з опорою на наявні початкові дані, способів формалізованого опису структури й алгоритмів діяльності і методів апріорної оцінки варіантів можливих рішень

відносно показників ефективності спортивної діяльності у даному виді спорту;

- супровід починається з визначення функцій спортсмена в соціотехнічній системі діяльності. Завдання вирішується на технологічному рівні розглядання функцій системи. З цією метою зручно застосовувати метод сценарного опису способів вирішення завдань, що стоять перед соціотехнічною системою. Структура діяльності технологічного рівня пов'язана з функціями інших, матеріальних компонентів системи діяльності;

- виходячи із знання психологічних і фізіологічних особливостей дій, а також чинників умов діяльності, визначаються особистісні-орієнтовані параметри засобів успішної діяльності (склад знарядь, характеристики середовища, біомеханічні характеристики і т. п.). Для цього використовуються відомості, наявні в різних психологічних та спортивних довідниках і керівництвах. Украй важливо, щоб довідкові дані були представлені не тільки

у вигляді окремих параметрів, що рекомендуються атлету, але були сімействами залежностей, що відображають зв'язок показників ефективності його діяльності з тими чи іншими зовнішніми характеристиками.

Отже, психологічний супровід розвитку спортивної діяльності може бути виконаний з різним ступенем деталізації та із застосуванням різних методів. Як мінімум, треба провести «сценарне моделювання діяльності», тобто програвати віртуально весь порядок дій спортсмена в різних, передбачених і непередбачених ситуаціях.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність будь-якого конфлікту інтересів.

Перспектива подальших досліджень пов'язана з вивченням особливостей становлення і прояву якостей особи суб'єкта спортивної діяльності в залежності від виду спорту. Варто об'єднати і доопрацювати методи психологічного супроводу спортсмена у вигляді блоків достатньо повного методичного забезпечення.

Література

1. Есентаев Т.К. Развитие системы подготовки спортсменов высшей квалификации. Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків, 2016. № 2. С. 4-10.
2. Казиков И.Б. Система подготовки российских спортсменов к Играм Олимпиад в современных условиях развития спорта : дис. ...д-ра пед. наук : 13.00.04. Москва, 2004. 339 с.
3. Как работает немецкая система подготовки молодежи. URL : https://www.sports.ru/tribuna/blogs/deutscher_fussball/1052840.html. (звернення 16.05.2018).
4. Келлер В.С., Платонов В.М. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів. Навч. посіб. Львів, 1993. 269 с.
5. Концепция детско-юношеского футбола Германии – в фокусе UA-футбол. URL : <https://www.ua-football.com/foreign/germany/1369920274-dolgiy-put-k-uspehu-что-delaet-nemeckiy-futbol-nastolko-silnym.html>. (звернення 26.04.2018).

References

1. Esentaev T.K. Development of the system of training highly qualified athletes. Pedagogy, psychology and medical-biological problems and physical training and sport. Kharkiv, 2016. No. 2. P. 4-10.
2. Kazikov I.B. The system of training Russian athletes for the Olympics Games in modern conditions of sports development: dis. ...dr. ped. sciences: 13.00.04. Moscow, 2004. 339 p.
3. How does the German youth training system work? URL : https://www.sports.ru/tribuna/blogs/deutscher_fussball/1052840.html.
4. Keller V.S., Platonov V.N. Theoretical and methodological basis of training of athletes. Teaching manual Lviv, 1993. 269 p.
5. The concept of youth football in Germany – in focus UA-football. URL : <https://www.ua-football.com/foreign/germany/1369920274-dolgiy-put-k-uspehu-что-delaet-nemeckiy-futbol-nastolko-silnym.html>.
6. Nebytova L.A. Athlete as a subject of sports activity. Education Integration. 2007. – № 1. P. 95-99.

6. Небытова Л.А. Спортсмен как субъект спортивной деятельности. Интеграция образования. 2007. № 1. С. 95-99.
7. Олимпийский спорт : в 2 т. В.Н. Платонов, С.Н. Бубка, М.М. Булатова и др./ под общ. ред. В.Н. Платонова. Киев, 2009. Т. 2. 696 с.
8. Платонов В.Н. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и её практическое применение. Киев, 2014. 624 с.
9. Приходько В.В. Гуманитарная сфера и последствия исключения в Украине теории спорта из поля педагогической науки. Гуманітарно-наукові знання: становлення парадигми. Чернівці, 2011. С. 110-113.
10. Приходько В.В. О последствиях выведения исследований в области теории спорта из поля педагогической науки. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Вип. 91. Т. 1. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2011. С. 370-374.
11. Приходько В.В. О попытке исключить исследования в области теории спорта из сферы педагогической науки. Теорія і практика фізичного виховання: Наук.-методичний журнал. 2011. № 3. С. 97-103.
12. Приходько В.В. Методология изучения субъекта спортивной деятельности Прикладная спортивная наука. Минск, 2018. № 1. С. 111-120. URL: http://medsport.by/sites/default/files/custom/zhurnal_17.pdf
13. Приходько В. Роль основних суб'єктів спортивної діяльності у досягненні змагального результату: експертна оцінка. Спортивний вісник Придніпров'я. Дніпро, 2018. № 3. С. 105-109.
14. Приходько В.В., Томенко О.А., Михайличенко О.В. Удосконалення організації та змісту наукових досліджень з фізичної культури і спорту в Україні як важлива передумова їх реформування. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Наук. журнал. Суми, 2016. № 3 (57). С. 419-429.
15. Приходько В.В. Роль макропедагогії в створенні концепції реформи спорту в умовах сучасної України. Спортивний вісник Придніпров'я. 2014. № 1. С. 179-181.
16. Приходько В.В. Роль макропедагогії в сучасному світі спорту. Матер. X міжнародної науково-практичної конференції «Адаптаційні можливості дітей і молоді». Часть 2. Одеса, 2014. С. 195-200.
17. Приходько В.В. Макропедагогика как механизм регулирования развития спорта в новых организационно-управленческих условиях. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини: досвід і сучасні технології. Запоріжжя, 2014. С. 17-24.
18. Пуни А.Ц. Предмет психології фізичного
7. Olympic sport: in 2 tons. V.N. Platonov, S.N. Bubka, M.M. Bulatova and etc. Kiev, 2009. Vol. 2. 696 p.
8. Platonov V.N. Periodization of sports training. General theory and its practical application. Kiev, 2014. 624 p.
9. Prikhodko V.V. The humanitarian sphere and the consequences of the exclusion in Ukraine of the theory of sports from the field of pedagogical science. Humanitarian and scientific knowledge: becoming a paradigm. Chernivtsi, 2011. P. 110-113.
10. Prikhodko V.V. On the consequences of the derivation of research in the theory of sports from the field of educational science. Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Whip 91. T. 1. Series: Pedagogical sciences. Physical education and sports. Chernihiv, 2011. P. 370-374.
11. Prikhodko V.V. On trying to exclude research in the field of sports theory from the field of educational science. Theory and practice of physical education: Scientific-methodical journal. 2011. No. 3. P. 97-103.
12. Prikhodko V.V. Methodology for the study of the subject of sports activities Applied sports science. Minsk, 2018. No. 1. P. 111-120. URL: http://medsport.by/sites/default/files/custom/zhurnal_17.pdf
13. Prikhodko V. The role of the main subjects of sporting activities in achieving a competitive result: an expert assessment. Sports Herald of the Dnieper. Dnepr, 2018. No. 3. P. 105-109.
14. Prikhodko V.V., Tomenko O.A., Mihailichenko O.V. Improving the organization and content of scientific research on physical culture and sport in Ukraine as an important prerequisite for their reform. Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. Science magazine. Sumy, 2016. No. 3 (57). P. 419-429.
15. Prikhodko V.V. The role of macro-pedagogy in creating the concept of sports reform in the conditions of modern Ukraine. Sports Herald of the Dnieper. 2014. No. 1. P. 179-181.
16. Prikhodko V.V. The role of macro-pedagogy in the modern world of sports. Mater X International Scientific and Practical Conference «Adaptation capabilities of children and youth». Part 2. Odessa, 2014. P. 195-200.
17. Prikhodko V.V. Macropedagogics as a mechanism for regulating the development of sports in new organizational and managerial conditions. Physical education, sports and health of the person: experience and modern technology. Zaporozhye, 2014. P. 17-24.
18. Puny A.Z. The subject of psychology of physical education and sport. Moscow, 1984. P. 157-161.
19. Sheviakov O.V. Modeling of the leadership potential of sportsmen as a problem of modern psychology. Materials of the All-Ukrainian Scientific and

- воспитания и спорта. Москва, 1984. С. 157-161.
19. Шевяков О.В. Моделювання лідерського потенціалу спортсмена як проблема сучасної психології. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми практичної психології» 8-9 листопада 2018 року. Глухів, 2018. С. 110-115.
  20. Шевяков О.В., Ковтун А.О. Психолого-педагогічні основи ергономіки у фізичній культурі та спорті. Метод. реком. Дніпро, 2018. 60 с.
  21. Sheviakov O.V., Blynova O.Y., Holovkova L.S. Philosophical and sociocultural dimensions of personality psychological security. Antropological Measurements of Philosophical Research, Dnipro, 2018, № 14. P. 73-84.
  - Practical Internet Conference «Actual Problems of Practical Psychology». November 8-9, 2018. Glukhov, 2018. P. 110-115.
  20. Sheviakov O.V., Kovtun A.O. Psychological and pedagogical foundations of ergonomics in physical culture and sports. Method. recom. Dnepr, 2018. 60 p.
  21. Sheviakov O.V., Blynova O.Y., Holovkova L.S. Philosophical and sociocultural dimensions of personality psychological security. Antropological Measurements of Philosophical Research, Dnipro, 2018, № 14. P. 73-84.

Приходько Володимир

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту
м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги, 10; 49094, Україна
e-mail: ops_infiz@ukr.net, тел. +38(097)2430057

Шевяков Олександр

Дніпровський гуманітарний університет
м. Дніпро, вул. Орловська, 1Б, Україна
e-mail: shevyakovy0@gmail.com, тел. +38(066)2545392

Майкова Тетяна

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту
м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги, 10, 49094, Україна
e-mail: ops_infiz@ukr.net, тел. +38(097)2430057